

*Спеціалізованій вченій раді Д 35.154.01 ДУ
«Інститут регіональних досліджень імені
М. І. Долишнього НАН України»*

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Сірика Зіновія Орестовича

«Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи», представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Актуальність теми

Адміністративно-територіальна реформа, яка реалізовується сьогодні в Україні, спрямована на те, щоб надати органам місцевого самоврядування більше прав та фінансових можливостей для ефективного управління територіями. У свою чергу успіх цієї реформи значною мірою залежить від якості розробки та впровадження сучасних економічних механізмів управління територіальними громадами, зокрема в напрямі підвищення ефективності використання їх природно-ресурсного та людського потенціалу. Адже більшість нинішніх громад не мають достатнього усвідомлення того, якими саме ресурсами вони володіють і як їх правильно використовувати.

Вирішення перелічених проблем безпосередньо пов'язане з поліпшенням фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад, розвиток яких в умовах адміністративно-територіальної реформи поступово перетворюється на процес кількісних та якісних позитивних змін, спрямованих на поліпшення результатів їх життєдіяльності, що знаходить свій вияв у нарощуванні потенціалу сталого та спроможного функціонування в довготривалій перспективі.

Зважаючи на все зазначене тема дисертації Сірика Зіновія Орестовича є актуальною, а виконане ним дослідження є важливим кроком в обґрунтуванні теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування

системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень

Наукові положення опонованої дисертаційної роботи, її висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими. Мета, завдання, об'єкт, предмет сформовані згідно з існуючими вимогами і проблематикою роботи. Вони є чітко узгодженими між собою.

Робота за своєю структурою і змістом є цілісним дослідженням, яке здійснене за логічною структурою формування теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи.

Усі наукові результати, викладені у дисертації, отримані автором особисто. Теоретичною основою роботи слугували фундаментальні положення економічної теорії, теорій регіонального розвитку, територіальної організації влади, фінансової децентралізації. Результати дослідження ґрунтуються на теоретико-методологічних і прикладних розробках українських і зарубіжних учених з проблем децентралізації влади в умовах проведення адміністративно-територіальної реформи, формування спроможних територіальних громад, аналізу економічних процесів на регіональному та місцевому рівнях. Загалом дисертантом було опрацьовано понад 300 літературних джерел.

Також вагомі результати роботи вдалось отримати завдяки використанню різних загальнонаукових і специфічних методів. Зокрема, при виконанні дисертаційного дослідження автором застосовано абстрактно-логічний, історичний та монографічний методи для дослідження сутності місцевого самоврядування в системі територіальної організації влади, а також для уточнення базових категорій та понять, що стосуються фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад; методи економічних порівнянь, систематизації та групування – для дослідження

сутності, функцій, принципів побудови фінансово-інвестиційного забезпечення органів місцевого самоврядування; графічний, аналізу та синтезу – для оцінювання сучасних тенденцій фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад і дослідження бюджетних механізмів й міжбюджетних відносин; економіко-статистичного аналізу та групування – для дослідження значимості інвестицій у фінансуванні потреб територіальних громад; стратегічного аналізу та синтезу, програмно-цільовий і побудови алгоритмів – для визначення стратегічних детермінант удосконалення напрямів залучення зовнішніх запозичень територіальними громадами.

Використання описаних методів та опрацювання значної кількості літературних джерел, включаючи огляд чинного законодавства, дають підстави стверджувати, що наукові положення та висновки, представлені в дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими і достовірними. Це також підтверджується науковим змістом дисертації, її структурою, апробацією результатів дослідження та їх практичним впровадженням.

Наукова новизна положень, висновків і рекомендацій дисертації

Наукова новизна дисертаційного дослідження Сірика Зіновія Орестовича визначається тим, що ним розвинуто методологічні напрацювання з проблем фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи, запропоновано важливі нові теоретичні положення, а також здійснено їх прикладну апробацію, зокрема:

- запропоновано авторське визначення територіальної громади в адміністративно-територіальному контексті, яке трактує громаду як первинну (базову) одиницю системи адміністративно-територіального устрою держави, у якій органами місцевого самоврядування чи самоорганізації громадян самостійно і під свою відповідальність забезпечується вирішення питань місцевого значення та надання власних і делегованих державою публічних послуг з дотриманням принципу субсидіарності в межах, встановлених Конституцією та законодавством України (с. 33-34);

- удосконалено наукові положення щодо обґрунтування ролі управлінського чинника, що, передбачають його розгляд у якості елемента інвестиційного потенціалу територіальних громад з визначенням шляхів підвищення ефективності використання управлінського чинника у процесі практичної реалізації завдань з фінансово-інвестиційного забезпечення місцевого самоврядування на базовому рівні адміністративно-територіального устрою (с. 139-140);

- набуло подальшого розвитку дослідження термінологічного апарату в частині поняття інвестиційного потенціалу територіальної громади, яке, на відміну від узагальненого трактування інвестиційного потенціалу, враховує економіко-управлінські особливості територіальних громад як елементів системи адміністративно-територіального устрою держави й визначається як сукупність чинників та можливостей (с. 140-142);

- обґрунтовано концептуальні засади формування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах реформування місцевого самоврядування й системи територіальної організації влади в Україні (с. 147-149);

- запропоновано новий методологічний підхід до визначення якості фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи, який ґрунтується на оцінюванні ефективності використання потенціалу фінансово-бюджетної децентралізації (с. 162-173);

- здійснено методологічне обґрунтування дослідження інвестиційної спроможності територіальних громад, яке включає концептуалізацію цього поняття та методичний підхід до оцінювання інвестиційної спроможності територіальних громад (с. 238-243);

- розвинуто теоретико-методичні підходи до удосконалення механізму міжбюджетних відносин, які спрямовані на мінімізацію або усунення диспропорцій у розвитку територіальних громад, що виникають внаслідок природно-кліматичних умов і географічного розташування (с. 257-264);

- запропоновано науково-методичний підхід до вирішення проблем вирівнювання фінансово-інвестиційних можливостей соціально-економічного розвитку територіальних громад, який передбачає запровадження дієвих інструментів державної підтримки економічно слаборозвинених громад, формування стосовно них сприятливого для залучення інвестицій інституційного середовища (с. 318-331);

- удосконалено концептуальну модель територіальної згуртованості у розвитку громад, суть якої полягає у застосуванні організаційно-економічних заходів щодо посилення участі суб'єктів економічної діяльності на території громади у вирішенні її інвестиційних завдань (с. 358-363).

Положення, винесені у наукову новизну дисертації Сірика Зіновія Орестовича, характеризуються високим рівнем наукової обґрунтованості та поглиблюють методологію економічної теорії за обраною темою дослідження.

Зауваження та дискусійні моменти

Визнаючи високий рівень науково-теоретичної обґрунтованості та переконливість теоретичних і практичних положень дисертації Сірика З.О., слід відзначити, що робота також не позбавлена певних дискусійних моментів, а тому є підстави для висловлення окремих зауважень і пропозицій щодо поглиблення проблематики дослідження:

1. У п. 1.2 на с. 52 (рис. 1.2) відображено схему реалізації основних принципів управління в унітарній державі, яка відповідає принципам та формам організації влади відповідно до світових практик. Однак, цю схему логічно було би деталізувати, відповідно до українських реалій (з виділенням регіонального та субрегіонального рівнів).

2. Представлений на с. 135 рис. 2.4. відображає схему ресурсного потенціалу місцевого самоврядування, який поділяється автором на внутрішній і зовнішній. Однак, на нашу думку, як у внутрішньому, так і у зовнішньому потенціалі, недооцінено таку важливу його складову, як інвестиції, зокрема

іноземні, а також пов'язані з цим: трансфер технологій, розвиток людського та соціального капіталу громади, модернізація її інфраструктури тощо.

3. На с. 176, представлено рис. 2.8. «Соціально-економічні й інвестиційні ефекти децентралізації», з якого не зовсім зрозуміло, яким саме чином децентралізація впливає на досягнення кожного з описаних ефектів (про це також доволі поверхнево йдеться і в описі до вказаного рисунку).

4. Назва п. 3.1. декларує проведення ретроспективного аналізу нормативної бази функціонування територіальних громад (с. 181). Це не зовсім узгоджується з назвою розділу 3 («Стан і тенденції фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад в Україні»). З іншого боку, звертає на себе увагу те, що значна частина цього параграфу (с. 188-199) присвячена дослідженню особливостей формування та розвитку в Україні територіальних громад, що, відповідно, робить не достатньо коректною назву цього параграфу.

5. На с. 295 представлено рис. 5.1. де відображено компетенції органів управління територіальних громад у процесі реформування системи місцевого самоврядування й територіальної організації влади. Зокрема, до них віднесено низку нових повноважень та функцій, які набули ці органи. Однак на цьому рисунку залишилась нерозкритою фінансово-інвестиційна складова, яка є основною представленою дисертаційного дослідження.

Проте висловлені зауваження мають загалом рекомендаційний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного автором дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертаційної роботи та її завершеності

Дисертаційна робота має логічну структуру, складається з 5 розділів, анотації, вступу, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 426 сторінок. Основний зміст викладено на 364 сторінках. Робота містить 28 таблиць, 49 рисунків, 6 додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт,

предмет і методи дослідження; відображено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та особистий внесок дисертанта.

У розділі 1 «Наукові основи формування та функціонування територіальних громад в системі адміністративно-територіального устрою» здійснено аналіз теоретико-методологічних основ дослідження понять територіальної громади як елемента системи адміністративно-територіального устрою, місця та ролі місцевого самоврядування в організації публічної влади та регіональній економіці, проблем вдосконалення місцевого самоврядування й територіальної організації влади в Україні, узагальнено світовий досвід організації та реформування адміністративно-територіального устрою.

Звертає на себе увагу проведений фундаментальний аналіз світового досвіду реформування адміністративно-територіального устрою з погляду можливої перспективи його застосування в Україні. Зокрема, цілком слушно акцентується увага на прикладі Іспанії з погляду можливого застосування в Україні існуючих у цій країні механізмів розподілу повноважень між регіональними органами державної влади та органами місцевого самоврядування, включаючи доцільність конституційного врегулювання наявних фінансових та інших суперечностей (с. 62-63).

Розділі 2 «Теоретичні засади дослідження фінансово-інвестиційних процесів в територіальних громадах» присвячений розкриттю теоретичних підходів до визначення сутності фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад. В ньому окреслено внутрішні й зовнішні чинники формування їх фінансово-інвестиційних ресурсів, розглянуто фінансову децентралізацію як передумову нарощування потенціалу місцевого самоврядування в Україні.

Основний акцент зроблено на виявленні потенціалу фінансово-бюджетної централізації у контексті підвищення фінансової та інвестиційної спроможності територіальних громад. Передусім, автор наголошує на тісному взаємозв'язку між фінансовою децентралізацією та утвердженням принципу субсидіарності в діяльності органів місцевого самоврядування, а також на позитивному впливі

фінансово-бюджетної децентралізації на підвищенні рівня інвестиційного потенціалу територіальних громад (с. 173-175).

Розділ 3 «Стан і тенденції фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад в Україні» відображає авторський аналіз стану і тенденцій розвитку фінансово-інвестиційного забезпечення територіальних громад в Україні, зокрема з погляду інституційних умов їх функціонування, особливостей процесу реформування та реалізації інвестиційного потенціалу, вирішення проблеми фінансово-інвестиційного забезпечення їх розвитку.

Так, оцінюючи інвестиційні потреби територіальних громад на сучасному етапі адміністративно-територіальної реформи в Україні, автор відзначає, що дієвим інвестиційним ресурсом територій є потенціал управлінського персоналу, який здатний забезпечити формування реального плану та балансу інвестиційних ресурсів та інвестиційних потреб об'єднаної територіальної громади, можливостей спільного використання територій сусідніх громад для реалізації великих державних пріоритетних чи комерційних проєктів. Водночас, інвестиційні потреби місцевого самоврядування слід так чи інакше узгоджувати з регіональними та національними пріоритетами, з якими вони тісно пов'язані (с. 223-224).

У розділі 4 «Механізми фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в сучасних умовах» досліджено бюджетні механізми й міжбюджетні відносини, виявлено проблеми використання внутрішнього ресурсного потенціалу місцевого самоврядування, а також проаналізовано застосовувані методи залучення територіальними громадами зовнішніх запозичень з інвестиційною метою.

Автором доведено, що головною причиною недостатньої ініціативності органів місцевого самоврядування у залученні інвестицій у розвиткові проєкти, включаючи розвиток бізнесу, є слабо розвинене державно-приватне партнерство, а також орієнтованість на першочергову реалізацію соціальних проєктів та розбудову інфраструктури, яка протягом тривалого періоду часу приходила в занепад (с. 263-265).

Розділ 5 «Вдосконалення фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад» обґрунтовано й запропоновано шляхи та інструменти досягнення цілей фінансового забезпечення інвестиційної діяльності територіальних громад при зростанні їх повноважень у сфері надання публічних послуг населенню, підвищення якості життя мешканців, територіального соціально-економічного розвитку й охорони довкілля.

Зокрема, обґрунтовано принципи розбудови системи врядування на рівні територіальних громад з метою удосконалення їх фінансово-інвестиційного забезпечення, до яких, поряд з іншим, віднесено: відкритість і прозорість, етичну поведінку, компетентність і спроможність, сталий розвиток, надійний фінансовий менеджмент тощо. Разом із цим наголошено на важливості впровадження принципів належного врядування у сферу інвестиційної діяльності територіальних громад, де неможливо оминати налагодження партнерських взаємовідносин між органами управління цих громад і суб'єктами приватного бізнесу, реалізуючи принцип згуртованості та здійснюючи пошук взаємної зацікавленості у соціально-економічному розвитку й інфраструктурній забезпеченості територіальних громад (с. 298-300).

Висновки до окремих розділів роботи та до дисертації загалом підтверджують високу якість виконання автором поставлених перед ним завдань і мети дисертаційного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи у наукових фахових виданнях

Основні наукові положення та результати дисертації опубліковані у вітчизняних та іноземних наукових виданнях. За результатами дослідження опубліковано 39 наукових праць загальним обсягом 45,1 д.а., з яких: 3 монографії (в тому числі 1 одноосібна), 23 статті у наукових-фахових виданнях України (у тому числі 19 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз) та 3 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 7

публікацій апробаційного характеру, 3 публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації.

Кількість наукових праць, узгодження їхнього змісту і назв з проблематикою дисертаційного дослідження відповідають встановленим вимогам. У роботі використано лише ті результати спільних досліджень, які отримано автором особисто.

Варто також відзначити, що перші публікації за темою дисертаційного дослідження датуються 2015 роком. Це означає, що дисертант протягом тривалого періоду часу працює на вирішенні проблем фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в Україні в умовах адміністративно-територіальної реформи, а відтак глибоко розуміє суть цих проблем та орієнтується в перспективних напрямках їх вирішення.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичне значення дослідження полягає в розробці нових і вдосконаленні наявних теоретико-методологічних засад та науково-практичних підходів щодо функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи. Ці напрацювання є вагомим науковим внеском в економічну складову розвитку територій, що дозволило Сірику З.О. сформулювати важливі пропозиції щодо вирішення досліджуваної наукової проблеми.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи підтверджує їх представлення на низці науково-практичних заходах в містах України (Львів, Київ, Івано-Франківськ, Дніпро).

Результати дисертації апробовано в роботі:

- Міністерства розвитку громад і територій України (довідка 7/31/17497-20 від 23.10.2020 р.) при удосконаленні територіальної організації влади з урахуванням фінансово-інвестиційних аспектів забезпечення функціонування місцевого самоврядування.

- Львівського регіонального відділення Асоціації міст України (довідка №62 від 17.06.2020 р.) при підготовці та впровадженні реформи місцевого самоврядування в регіоні;

- Підкомітету з питань електроенергії та транспортування енергії Комітету з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки Верховної Ради України (довідка №49-08-08/153 від 16.17.2019 р.) при розробці законопроекту 8449-д від 05.12.2018 р. про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов інвесторам при виробництві та постачанні комунальним споживачам електричної енергії з альтернативних джерел енергії;

- Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації: при розробці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року та Плану її реалізації (довідка №1-3269 від 05.12.2016 р.), при розробці програм соціально-економічного та культурного розвитку Львівської області (довідка №274-1-52 від 03.06.2020 р.);

- Департаменту фінансів Львівської обласної державної адміністрації (довідка №25 від 23.09.2020 р.) при підготовці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2027 р. у частині шляхів формування фінансових ресурсів для потреб соціально-економічного розвитку територіальних громад регіону;

- Львівського регіонального відділення всеукраїнської асоціації громад (довідка №17 від 30.06.2020 р.) при розробці стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад Львівщини; Обласної асоціації місцевих рад «Ради Львівщина» (довідка №74 від 20.08.2020 р.) при реформуванні субрегіонального рівня адміністративно-територіального устрою Львівської області – районних рад та районних державних адміністрацій, у яких обґрунтовано розподіл повноважень між базовим та районним рівнями місцевого самоврядування;

- Агенції регіонального розвитку Львівської області (довідка №11 від 05.08.2020 р.) при підготовці проекту Стратегії розвитку Львівщини до 2027 р.

Наукова цінність результатів дисертації підтверджується їх використанням в освітньому процесі, зокрема Національного університету «Львівська політехніка» при розробці навчально-методичних матеріалів та викладанні дисциплін «Адміністрування публічними процесами» й «Електронне самоврядування» (довідка № 67-01-471 від 12.03.2021 р.).

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Автореферат є ідентичним дисертації за структурою та змістом, та не містить інформації, яка відсутня у дисертаційній роботі. В авторефераті дисертації розкрито актуальність обраної теми, наукову новизну розробок, висновки та рекомендації автора.

Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертація Сірика Зіновія Орестовича є самостійною, цілісною і завершеною роботою. Її результати спрямовані на вирішення важливої та актуальної наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних та науково-методичних засад функціонування системи фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи та розроблення практичних рекомендацій щодо її удосконалення.

Дисертаційна робота має всі необхідні атрибути наукового дослідження на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Тема дослідження є актуальною та своєчасною. Виконання роботи здійснювалось з використанням сучасних та релевантних методів наукового дослідження. Усі положення, винесені на захист, мають наукову новизну. Автореферат дисертації та публікації автора відображають основний зміст дисертаційної роботи.

Тема, положення, результати дисертації Сірика Зіновія Орестовича відповідають паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Це дає підстави для висновку, що дисертаційна робота на тему «Фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку територіальних громад в умовах адміністративно-територіальної реформи» відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, пп. 9, 10, 12, 13, 14 постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами та доповненнями), а її автор Сірик Зіновій Орестович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, доцент
Завідувач кафедри державного управління
Українського католицького університету

В. Борщевський

